

מסורת כ ז כוריאוגרפיה עיושה

"פרורים"; כוריאוגרפיה: איציק גלילי
"Perurim"; Choreography: Itzik Galili

**הקשרים בין הולנד וישראל
בכל הנוגע למחול
האומנותי היו מאז ומעולם
אמיצים. במספר מקרים
בתולדות המחול בארץ
השפלה, אפילו מכריעים**

מאת אווה ואן שחייק (אמסטרדם)

האם ה-N.D.T. - "יתיאטרון המחול
הנדרלאנדי", כיום אחת הלהקות המובילות
והחיוניות באירופה, היה מצליח להתקיים
אחרי סיום עונתו השניה, זו של 1960-61, ללא
סיוור הראשון מחוץ לגבולות הולנד, שהתקיים
בישראל?

קבוצת המייסדים, שפרשה מלהקת הבאלט
שפעלה אז באמסטרדם, הגיעה לפשיטת רגל,
אבל פקיד השומה של מס-ההכנסה החליט
להיות "בן-אדם", והסכים לחכות לתשלום,
בשל הסיור לישראל, שהכנסותיו היו אמורות
להציל את מצב המאזן. וכך, בהתערבותה של
גבי רוזנברג, האמרגנית של הרקדנית צילי ואנג,
שהיתה בנעוריה מרקדניתיה של גרטרווד
קראוס בווינה, ישראלים רבים זכו לראות את
עבודותיהם המוקדמות של האנס ואן מאן
ורודי ואן דאנציג, לפני שההולנדים עצמם
הספיקו לחזות בהן.

כבר אז החל התהליך של הפריה אמנותית
הדדית. בקצב תדיר הוזמנו יוצרים הולנדיים
לעבוד עם להקות ישראליות, ובמשך השנים
מספר ניכר של רקדנים ישראלים עבדו
במסגרת הלהקות של הולנד.

**בקצב תדיר הוזמנו יוצרים הולנדיים
לעבוד עם להקות ישראליות, ובמשך
השנים מספר ניכר של רקדנים
ישראלים עבדו במסגרת הלהקות
של הולנד**

כיום נחשבת הולנד לקרש קפיצה לעולם
המחול הבינלאומי. שלוש הלהקות המחול
הראשיות, ה-N.D.T., בלט סקאפינו והבאלט
הלאומי ממלאות בעניין זה תפקיד נכבד. ומצד
שני הפכה ישראל ולהקותיה לבריכת-שחיה
מועדפת של הכוריאוגרפים ההולנדים. תנועה
דו-סיטרית זו התחזקה גם הודות לרקע
היהודי של אחדים ממנהלי הלהקות
המרכזיות של הולנד. הרי המייסדת של
הבאלט בהולנד, סוניה גאסקל, היתה יהודיה
שהגרה מהארצות הבאלטיות בין שתי
מלחמות העולם, ובהקשר זה יש להזכיר את
קארל פונס ואת ראוברט וורמברג, רקדן
ישראלי, שהגיע להולנד בשנות ה-60, והוא
כיום אחד ממנהלי של ה"באלט הלאומי
ההולנדי".

הכוריאוגרפים השייכים למה שמכונה "הדור

השני", זה שבא אחרי "המייסדים", (ואן מאן,
ואן דאנציג, ואן שחייק), גם הם מצאו את
דרכם לתל-אביב. ביניהם האנס טרלינגס,
נילס כריסטי, יאן לינקנס ואד וובה.

ומלבד סיורי מופעים של להקות ישראליות,
עבדו בהולנד רקדנים כגון אריה וינר, מאיר
גרמנוביץ' וכוריאוגרפים, ביניהם אוהד נהרין,
דומי רייטר-סופר ואיציק גלילי.

הדרכים בהן נקלט המחול מבית-מדרשה של
מרתה גראהם בהולנד ובישראל היו שונות
מאוד זו מזו. אנשי הולנד לא התרשמו כל כך
מאווירת הקדושה הבימתית של גראהם וממה
שהם נהגו לכנות "הטרור של

הפסיכואנליזה", "הקישקוש המיתולוגי"
ו"הארכיטיפים" של יונג. בשנות ה-60 וה-70
נעשה בהולנד הבלתי אפשרי: נישואין בין
גראהם ובאלנשין, חוסה לימון ורולאן פטי,
קאנינגהאם ופינה באוש, לוסינדה ציילדס
והאנס קרסניק. כנראה שההולנדים פשוט
אוהבים למלא את תפקיד השדכן. הם
מסוגלים לערבב אפילו את בילי פורסיית
בדה קרסמאקר ולהקתה "רוסאס".

צאצאיהם של נישואי-תערובת אלה הם, על
כן, בעלי אופי בינלאומי, פתוחים לכל
האסכולות, וללא גבולות של אידיאולוגיות.
הטמעה הדדית של מסורות אופיינית לחברה
ההולנדית בכלל; לרוב הילדים בהולנד שנולדו
אחרי 1945 יש באילן היוחסים שלהם נציגים
של מסורות קתוליות, פרוטסטנטיות

ויהודיות כאחד. זוהי תוצאה של התפוררות המבנים החברתיים המסורתיים, שעליהם היו החיים בהולנד מושתתים בעבר. אחרי הזעזועים שעברה החברה ההולנדית במלחמת העולם השנייה, הגיע תורו של החיפוש אחר זהות, חיפוש שהתנהל בין ליברליות נחרצת והגנה בפני הפונדמנטליזם. החלטות אישיות אלה מציננות את הסקאלה של שינאת-הזרים, לדעתי וירוס מסוכן אפילו מזה של האיידס. מבחינה זו, עבודתם של יוצרים כגון נהרין או גלילי נתפסת בהולנד כביטוי רצוי לדילמה הגדולה של הדור הבא.

בראשית דרכו של ה-N.D.T. היה בנימין הרקרי (כוריאוגרף אמריקני ממוצא יהודי, כיום ממנהליו של בית הספר "גיוליארד" בניו-יורק) אחד מאלה, שהוזמנו להולנד לעבוד עם הלהקה ולעצב את דמותה. עד היום הוא מייצג לתלמידיו בניו-יורק: "אם רוצתם להוכיח את מחול צריך להראות, סעו להולנד. ואם אינכם מסוגלים להשיג שם עבודה, לא חשוב, העיקר שתראו מה נעשה שם."

עצה זו אינה נובעת מנוסטאלגיה, אלא מהתפעלות כנה ממה שאירע למחול בהולנד מאז עזב הרקרי את הארץ בשנת 1968. אכן, הולנד באמת הפכה למקום מפגש בין מזרח למערב, בין דרום לצפון. אבל לא לכך התכוון הרקרי באומרו מה שאמר.

את המחול ההולנדי בן-זמננו יש לראות על רקע זה של אנטי-ספרותיות. ראשי תנועה זו הם קברניטי המחול החדש בהולנד, יירי קיליאן והאנס ואן מאנן

מה אמור המחול להיות? לנסח זאת בקצרה: עליו להתבסס על כנות גמורה, להצביע על שחרור ממוסכמות ולבטא ספקנות, תהייה ועניין בעצם המיסתורין של התנועה. קביעה זו עצמה, גם היא לא בדיוק מילתא זוטרתא. לנסח זאת ביתר חריפות: על המחול להאבק במילים. על כל מחול, יהיה סיגנונו ותהיה הטכניקה בה הוא משתמש אשר יהיו, להתרכז באי-יכולתן של מילים לבטא את הבלתי ניתן לביטוי מילולי. הרבה נכתב על עניין זה של דברים, שאי אפשר לנסח במילים.

את המחול ההולנדי בן-זמננו יש לראות על רקע זה של אנטי-ספרותיות. ראשי תנועה זו הם קברניטי המחול החדש בהולנד, יירי קיליאן והאנס ואן מאנן. כל אחד מהם יצר בעונה שחלפה עבודה נהדרת, שביטאה את אמונתם בכיוון זה במחול, בו אפילו הגדולים במשוררים משתתקים.

קיליאן יצר את "בלתי ידוע" ("WHEREABOUTS", UNKNOWN), מחול אותו הציג יחד עם עבודתו הותיקה יותר - "STEPPING STONES". בשני המחולות הללו הוא מתחקה אחרי מקורות המחול על אדמות ומסעו של האדם בחלל ובזמן, וחוקר את את המאמץ

האנושי להבין את ההיסטוריה בעזרת סמלים ומסמנים. על רקע קולאז' מוסיקאלי, מנסה קיליאן להתמודד ולהחיות קידה למחול האקדמי, שעל בסיסו קיבל את הכשרתו בקונסרבטוריון של פראג בנעוריו. אבל בו בזמן הוא גם חוקר את החלל הריק ואת ההמשכיות, המקיפים את אומנותו.

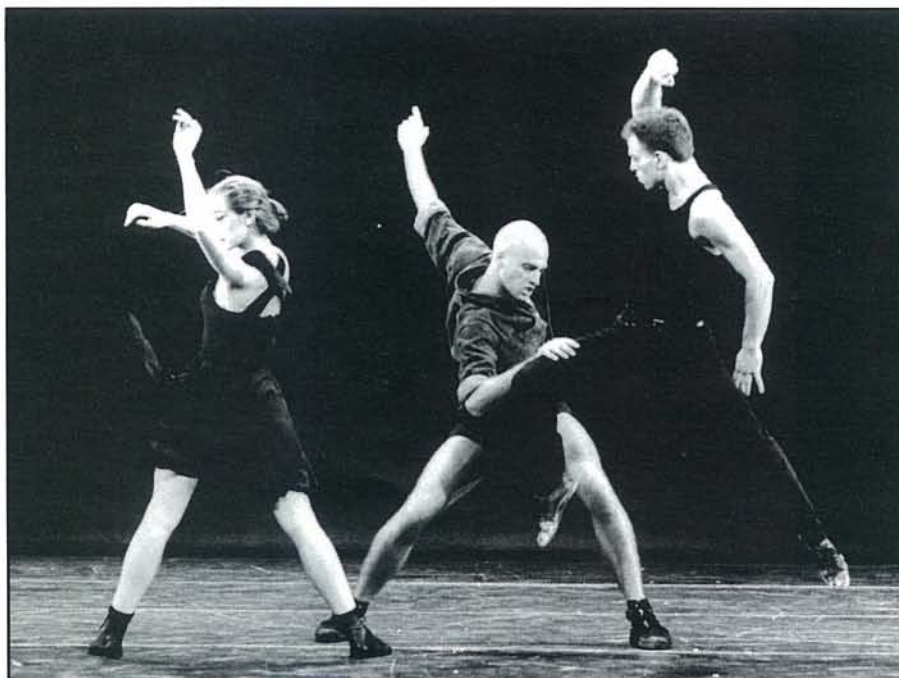
ואילו ואן מאנן צועד באותו התחום הרוחני בעבודתו "פנטאסיה", לשלוש יצירות לפסנתר, מאת באך בעיבודו של בוסוני. ביצירה זו לשלושה זוגות רקדנים הוא מתיחס קודם כל לסגנונו שלו, שניסח במשך שלושים וחמש שנות עבודתו. יש בעבודה זו ציטוטים רבים מהמחול שלו "אדגיו לפסנתר פטישים" ("HAMMERKLAVIER ADAGIO"), אבל

האווירה הרבה יותר תוקפנית, והנסיגות ההדדיות של הנשים והגברים לשלוט אלה באלה - אכזריים יותר. אולם תוקפנות הדדית זו - שהיא בעצם גם ביטוי לפגיעות - מוכנסת למסגרת המגבילה של נימוסים חזרוניים ספרדיים. ואן מאנן מראה את תהליך קבלתו את ההזדקנות, השלמתו עם הבלתי נמנע ואת בטחונו ביכולתו הטכנית כיוצר.

העיסוק במוות הוא גם הנושא המרכזי של עבודתו של ויין איגלינג, מנהלו האומנותי החדש של "הבאלט הלאומי ההולנדי", שהחליף לפני שנה את רודי ואן דאנציג. זו מחווה של אבל על מותו של נורייב. ואיגלינג מופיע כאן כתלמיד הנאמן של גדולי הדור - ואן דאנציג, מקמילן ובז'אר - עד כדי כך, שאפשר להאשים אותו בגניבה אומנותית.

מאז ומעולם היו להקות המחול הפועלות באמסטרדם ובהאג קרש קפיצה לכשרונות יוצרים חדשים. השנה הבולטים בהם הם פול לייטפוט, יליד אנגליה, רקדן ה-N.D.T. והישראלי איציק גלילי.

בהיותו נמנה על רקדני ה-N.D.T., בלי ספק לייטפוט מושפע מקיליאן. אבל הוא מצליח להעניק לצעדיו משהו אישי, וכך להשתחרר ממסורת "משפחתית" כובלת. השימוש בכסאות במחול המודרני כבר היה לשיגרה, אבל אצל לייטפוט הכסאות מתעופפים להם לפתע באוויר, וזה כבר סיפור אחר לגמרי. במופעי הסדנא האחרונים של ה-N.D.T., הפתיע לייטפוט את הבל בדואט עדין ומבריק, לעצמו ולרקדן סול ליאון.

"באלט סקאפינו" - רוטרדם ב"קאטלין"; כוריאוגרפיה: אד וובה
Ballet Scapino, Rotterdam, in Ed Wubbe's "Kathlene"

איציק גלילי, שהגיע להולנד בדיוק בעת מלחמת המפרץ, נגלה לציבור משוכה בפרס בתחרות בינלאומית שהתקיימה בעיר חרונינגן, בזכות הטריו שלו "אפקט הפרפר". הוא הוזמן לעבוד עם ה-N.D.T. ועם "באלט סקאפינו". עבודותיו "ממלכה עיוורת" ו"פירורים" היו התפרצות עזה של מחול חזק והוא הוכיח בעליל את יכולתו לעצב סמלים ודימויים אלגוריים ולהשתמש בצורה משכנעת בתאורה ובדינאמיקה תנועתית.

איציק גלילי משתווה ברמת עבודתו עם אד וובה (ED WUBBE), מנהלו האומנותי החדש של "באלט סקאפינו", המנסה לעצב זהות אומנותית חדשה ללהקה ותיקה זו. בימים אלה של אינדיבידואליזם וקיצוניות, מנסה וובה לשוות ללהקתו אחידות בינלאומית, מבלי לותר על אידיויולוגיות. נמאסה עליו האחידות המלאכותית של מוסדות אומנותיים רבים בימינו.

בעבודתו החדשה, "KATHLEEN", שכונתה על ידי המבקרים "סיפור הפרברים של שנות התשעים", וובה מנסה להגיע לקהל חדש, אותו דור שבין הסטודנטים המרדניים של שנות ה-60 והיאפיס של שנות ה-80. הגיע תורם של אלה להחליט מהי עמדתם כלפי החברה, המעדיפה את הפרט על האינטרסים של הכלל.

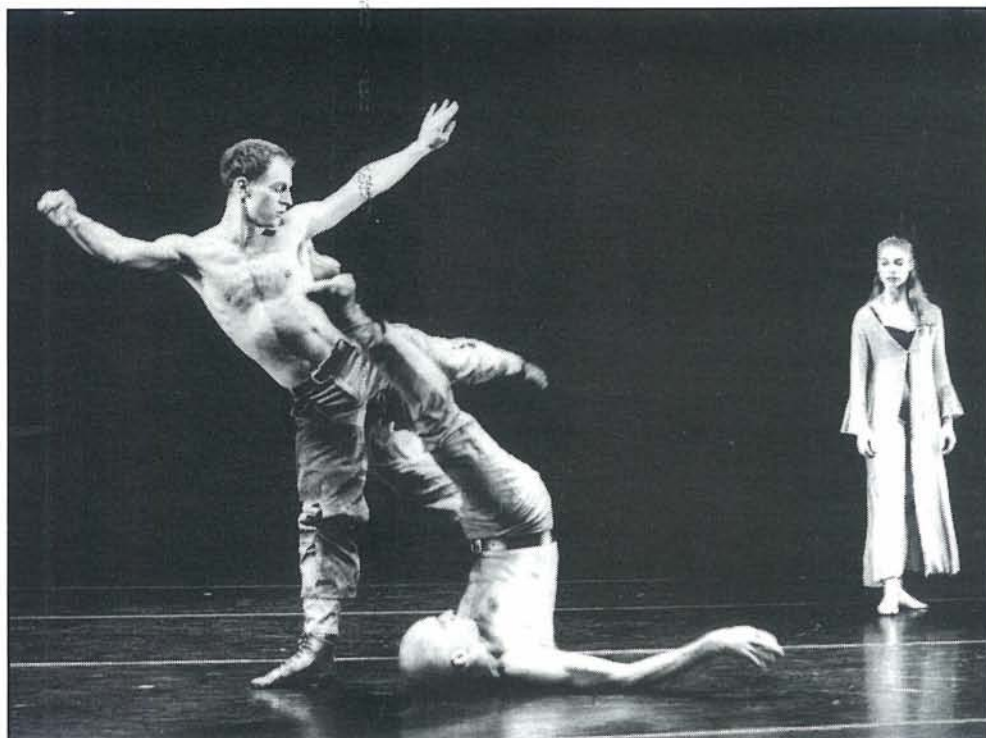
איציק גלילי משתווה ברמת עבודתו עם אד וובה (ED WUBBE), מנהלו האומנותי החדש של "באלט סקאפינו", המנסה לעצב זהות אומנותית חדשה ללהקה ותיקה זו

ממש כשם שובה מראה את התסכול שבחיים בין קירות בטון אפור, גלילי הצביע על המאבק הבלתי פוסק, המתנהל בתוך כל גבר או אשה על זהותם המינית. הצבעים המועדפים על גלילי הם חום אדמדם, אפור מאובק וצהוב של חולות.

הולנד, אותו שטח מאוכלס בצפיפות של מרעה וחוות חקלאיות, מוצף מדי שנה בשפע להקות אורחות מכל העולם. האינדיקטורים למצב המחול בעולם הם בעיקר שניים: "פסטיבל

הולנדי" ו"פסטיבל המחול של הולנד". שני הפסטיבלים מנהלים על ידי מרק יונקס, ואפשר לחשוב, שכפל תפקידים זה מקנה לו מונופול. אולם שליטתו בשני האירועים מקנה לו גם אפשרות לווסת את המופעים אלה מול אלה.

בלי ספק, יונקס מתעניין בהתפתחות ההיסטורית של המחול. בחודש יוני אירגן רטרופספקטיבה מרתקת של עבודותיה של אנה תרזה דה קיירסמאקר ANNE TERESA DE KEERSMAEKER, החל בעבודתה הראשונה משנת 1981. היא החלה את דרכה ככוריאוגרפית בהולנד במחול "FASE", לצלילי מוסיקה מאת סטיב רייך, שאחריו הגיע תוך המופע המעייף שלה "ROSAS DANS ROSAS", עבודה שזיכתה אותה בהכרה

"באלט סקאפינו" ביצירתו של איציק גלילי "פרורים"
"Scapino Ballet" dancers in "Perurim"

הרקרבי נכונה. במאות הקודמות הולנד לא פיתחה מסורת מחולית משלה, אבל מאז 1945 היא בהחלט יצרה מסורת של כוריאוגרפיה חיונית.

הללו מראים בעליל את אובדן קני-המידה הבסיסיים של התרבות האנושית.

כל זה מוכיח, כי הדור המבוגר (קיליאן, ואן מאנן, דה שאטל) עדיין כוחו במונתניו, והדור הצעיר (וובה, לייטפוט, דה רויטר, גלילי) כבר מופיעים כיושרים מרשימים. אני מסתכנת בשוביניזם, אבל אני סבורה שקביעתו של

כללית, ובוצעה בשעתו גם בישראל. תריסר שנים מאוחר יותר היא הציגה את כניעתה הסופית למוסיקה בעבודה שהתבססה על צליליו של באך.

תכנית "פסטיבל המחול של הולנד", שהתקיים באוקטובר 1993, מקיפה הרבה יותר. זו מבוססת על שיחזור, חידוש ומהפכה. היא נפתחה בביצוע מחודש ל"שיבה לארץ נשכחת" מאת קיליאן ו"פרפטואום" מאת אוהד נהרין, ועבודות בביצוע "להקת הוויקס" של "תיאטרון המחול הנדרלאנדי" (N.D.T.-3), ובהן בכורה חדשה של ואן מאנן.

העבר היה מיוצג על ידי עבודות של היוצרים המרכזיים של המחול החדשני בשנים 1975-1985. ביניהם ביאנקה ואן דילן, ז'קלין קנופס, קריסטינה דה שאטל, טון סימונס, טון לוטכרינג ווהאנס טרלינגס. יוצרים אלה עדיין מרכזיים במחול ההולנדי הנסיוני, המתעניין במחול צורני, מינימאליסטי ואקספרסיוניסטי.

עבודותיהם הראשונות נשכחו, או לכל היותר נשמרו על גבי וידיאוטייפים דהויים. זו היתה הזדמנות לראותן מבוצעות שוב.

הדור הצעיר והמרדני של היום מיוצג על ידי הכוריאוגרפים ההולנדים PIETER DE HARTOGH ו-HARIJONO ROEBANA, שניהם יוצרים שיש לשים לב לעבודתם. ולידם שני צעירים אמריקנים זועמים, הראשון, בנם של מהגרים מטורקיה שנוולד בגרמניה וחי בלוס-אנג'לס, נושא נגיף האידס, שאינו מפחד עוד מהחיים ונוראותיהם. הוא דורש לקבל כל סיכון ללא היסוס.

גם רנס אויקונור מתקף את האסתטיקה המסורתית בצורה ברוטאלית, מרתקת וזריזה, בעזרת שפע של ציטוטים. שני האמריקנים

פסטיבל מחול כרמיאל

5-6-7 ביולי 1994

חגיגת המחול הגדולה של ישראל,
על רקע נופי הגליל המרהיבים
הנשקפים מהעיר כרמיאל.

לפרטים:

טל. 04-881111 פקס. 04-9983514